

Skolen i årets løb

Af M. Blaksteen

Der er denne gang tale om et tilbageblik over 2 års uddannelsesdebat.

I 1991 afsluttedes et mærkeligt (og uhyggeligt) fænomen i nyere dansk pædagogisk arbejde. I flere år havde pædagogerne ved nogle amtskommunale institutioner for psykisk handicappede med tilsyneladende succes benyttet staveplader som et middel til at lade de handicappede komme i kontakt med omverdenen – vel at mærke med »håndstøtte« fra en pædago­gs side. Den handicappede sad altså med en staveplade foran sig og søgte at forme ord ved at pege på vekslende bogstaver, mens pædagogen støttede vedkommendes hånd for at give tryghed. Budskaberne fra de handicappede kredsede i nogen grad om seksuelle forhold, og i enkelte tilfælde medførte de sågar, at forældre til handicappede blev afhentet af politi og stillet for retten som anklaget for incest.

Sagen fik efterhånden så megen offentlig opmærksomhed knyttet til sig, at der måtte nedsættes en forskergruppe til at undersøge staveaktiviteterne. Det viste sig naturligvis, at den handicappede ikke kunne vælge korrekt mellem bogstaverne, når der stilledes en skærm foran pædagogen, så at denne ikke kunne se med. Sagen afsluttedes på en for pædagogerne nem måde, idet forskergruppen fastslog, at undersøgelsen ikke kunne sige noget om, hvorvidt der var tale om bevidst fup eller ej – men hvis det var ubevidst, måtte det føre til den konklusion, at pædagogerne selv var ude af stand til at skelne en mulig ægte staveevne hos en klient fra en illusorisk oplevelse af en stavning, der ikke hidrørte fra klienten, men fra pædagogen selv.¹

En mere lødig del af periodens uddannelsesdebat er gået på spørgsmålet, om sammenhængene i vort uddannelsessystem egentlig er så sammenhængende, som det ville være ønskeligt. Har vi mon haft den helt store succes med mange års bestræbelser på at lave en slags socialpolitik gennem uddannelsespolitik? Målet var, at det skulle være muligt at give mange flere af vore børn og unge lige muligheder for at få uddannelser, der kan føre til nogle interessante og gode jobs. Vore børn har ikke i alle tilfælde de iboende boglige evner, som en række erhvervsfaglige ungdomsuddannelser i stigende grad synes at forudsætte. Det er meget komplicerede problemer, der rejser sig omkring det enkelte barns muligheder i spændingsfeltet mellem barnets evner og ønsker, grundskolens imødekommande undervisning og dens sammenhænge med de efterfølgende uddannelsers evt. mindre smidighed.

Undervisningsminister Bertel Haarder arbejder sig i en i flere henseender interessant kronik dybt ind på spørgsmålet og påpeger, at organisationernes særinteresser her og der har skabt for mange unødige spærringer ved at opbygge og fastholde unødvendige formelle uddannelseskrav.² Han går så vidt som til at hævde, at man målbevidst bør satse på at friholde store dele af arbejdsmarkedet for formelle uddan-

nelleskrav! Det er nok sat lovlig hårdt op, men større imødekommenhed må kunne vises over for dem, der ikke er særlig begavede hverken bogligt eller praktisk, men gerne vil – og må have en menneskelig ret dertil – indføres i et arbejdsområde, der er deres. Og i sammenhæng hermed må der kunne gives en imødekommende skoling til personlig og social videreudvikling.

I denne sammenhæng kan det vel også være aktuelt at hævde, at grundskolens arbejde måske i for høj grad forventes at blive lagt til rette blot som en forberedelse for de gymnasiale uddannelser og ikke i tilstrækkelig grad med respekt for egne væsentlige opgaver, bl.a. *dannelse og udvikling* af små mennesker. Specielt det traditionelle gymnasium står som det store mål for børnefamilierne. Det virker stadig med en næsten magnetisk tiltrækning, fordi det jo er den gyldne indfaldsport til de højeste uddannelser, og dermed giver det eleven (og familien) særlig prestige. Og dog får ca. 10% af alle studenter og HF'ere overhovedet ingen efterfølgende uddannelse, og mindst et tilsvarende antal går senere i gang med en læringeuddannelse eller tilsvarende. Vi har vist nået et rigelig højt procenttal af unge, der vælger gymnasiet. De tidligere nævnte »lige muligheder« er i rimelig grad blevet opfyldt, og der bør blive bedre tid til at tænke mere på dem, der absolut ikke har forudsætninger for en opstigen i de højere uddannelser.

Grundskolen skal ikke blot være en forberedelse til de gymnasiale uddannelser i bred forstand. Den har en grundlæggende, almenmenneskelig opgave i at danne og udvikle barnet som individ og som aktiv part i sociale sammenhænge. Men den skal også give børnene viden i de traditionelle skolefag og lære dem at arbejde med denne viden. Den opgave skal den ikke fraskrive sig. De gymnasiale uddannelser må så vise sig i stand til at kunne overtage de unge med en realistisk viden om deres faglige niveau og kunne arbejde videre på dette grundlag.

Dette behov for viden om faglig »kvalitet« var årsagen til, at undervisningsminister Bertel Haarder i 1988 startede et indholds- og kvalitetsudviklingsprojekt (KUP), der via en række faglige udvalg skulle vurdere samtlige fagniveauer på samtlige uddannelsesstrin. Udvalgene skulle afsluttende give en vurdering af bl.a. overensstemmelserne mellem uddannelsesstrinene, men også antyde, hvordan noget evt. kunne blive bedre. Mange af disse rapporter er udkommet nu i Undervisningsministeriets regi. Når denne del af arbejdet er helt afsluttet, vil ministeriet få til opgave at lave en opfølgingsplan, der skal gøre rede for, hvad der kan gøres for at forbedre den samlede undervisningskvalitet.

Jævnside hermed har Undervisningsministeriet etableret en mulighed for, at enkeltskoler frivilligt kan anmode om en lokal evaluering med ministeriets hjælp. Skolen skal i givet fald meddele, hvilke særlige intentioner og ønsker, man har. Der aftales så et flerdages besøg af et antal konsulenter m.fl. Efter besøget giver disse udtryk for deres vurderinger og anbefaler måske visse ændringer. Et sådant samarbejde vil formodentlig kunne virke stimulerende på en skoles dagligdag, men der er sandsynligvis en risiko for, at ministeriet en dag må sige stop af ressourcemæssige årsager, og så er markedet forberedt for smarte firmaer.

Der har i de senere år vist sig et stigende behov for uddannelse af skoleledere på de forskellige niveauer af uddannelsesinstitutioner.³ En umiddelbar årsag er den til-

tagende decentralisering, dvs. udlægning af beføjelser. Skolelederne er blevet chefer. Nogle sektorer har i forvejen en egentlig, grundlæggende lederuddannelse, f.eks. folkeskolen (på Den kommunale Højskole), men med det stigende antal beføjelser føles der alligevel behov for f.eks. lokale kursus. Her har private firmaer i nogen grad opdaget nye markeder. Kurserne opleves vel næsten altid som spændende, men nu og da fornemmes alligevel en mangel af praktiske erfaringer hos den, der skal lære fra sig. Der skal gives »åndelig ballast« af teoretikere, men der skal også gives »kontanter« af en, der har samlet års erfaring i tilsvarende (eller næsten tilsvarende) stilling. Skolelederen er ikke blot leder af en pædagogisk institution, men har også det reelle ansvar for dens økonomiske, kontormæssige, juridiske og personalemæssige funktioner. Mange ledelsesfunktioner kan uddelegeres, men lederen skal bevare et aktivt greb om helheden og erkende, at alle ledelsesopgaverne er ligeværdige.

Folkeskolens 4-årige udviklingsprogram afsluttet

I foråret 1987 behandlede Folketinget et forslag fra Ole Vig Jensen (Det Radikale Venstre) om et udviklingsprogram for folkeskolen.⁴ Det var koncentreret i 7 punkter, der kort kan gengives:

1. Folkeskolen må også, i samarbejde med beboerne, fungere som et lokalt kulturcenter med fælles aktiviteter på tværs af generationerne.
2. Undervisningen skal give børnene mulighed for at afprøve og udvikle praktiske evner og anlæg, arbejde med teoretisk stof og udfolde sig musisk og kulturelt.
3. Klasselærerfunktionen skal styrkes.
4. Nye samarbejdsformer inden for skolen samt mellem denne og lokalsamfundet skal styrkes.
5. Eksisterende opsplitning i skole-, fritids- og socialforvaltning skal søges afløst af en samlet forvaltning for børn og unge.
6. Lærerseminarierne skal udvikles til pædagogiske centre, der kan støtte et områdes skoler i deres udvikling.
7. Den enkelte skole skal have større frihed til at anvende budgetterede midler.

Formålet var at skabe et erfaringsgrundlag for en kommende større reform af folkeskoleloven, og udviklingsprogrammet skulle løbe over 4 år (1987-91) med en samlet ekstra bevilling på i alt 400 mio. kr.

Forslaget blev vedtaget d. 26. maj 1987, idet alene Fremskridtspartiet stemte imod.⁵

Som overordnet styrende organ blev nedsat et Folkeskolens Udviklingsråd med skoledirektør Birgit Darr som formand.

De nye muligheder for økonomisk og anden støtte blev modtaget med glæde af landets folkeskoler. Mange beskrev de nye veje, man ønskede at gå, og der blev søgt om fornøden godkendelse. I alt 8.251 udviklingsarbejder – fordelt på 1.250 skoler i 262 kommuner – blev det til i løbet af de 4 år. Ikke alle forsøg eller udviklingsarbejder var vel lige omfattende, ej heller lige væsentlige, men Folketingets umiddelbare

opbakning omkring udviklingsprogrammet satte skred i mange planer, som man rundt om havde gået og eksperimenteret med i det stille. Folkeskolen var ikke ukendt med forsøg, – også i årene forud havde der kunnet opnås en vis økonomisk og faglig støtte fra Undervisningsministeriet, og mange kommuner havde selv stillet fornødne midler til rådighed. Men nu oplevedes en vilje til bevægelse mod et klart mål: en omfattende modernisering af folkeskolen først i 90'erne.

Mindre venlige debattører har dog også påpeget, at netop i 1987-91 begyndte elevtallet at falde så stærkt, at dette i forbindelse med strammere økonomi i kommunerne førte til et stigende antal afskedigelser, og at godkendte udviklingsarbejder netop kunne sinke denne udvikling. Der er sandsynligvis noget om det, men det gør jo næppe arbejderne mindre værdifulde.

Udviklingsarbejderne blev fra centralt hold delt op i emneområder, og der nedsattes i alt 25 evalueringsgrupper til at vurdere og beskrive hver sit område. Deres rapporter udkom omkring nytår 1992, og de er absolut ikke skabt over samme skabelon, nogle synes farvede af forhåndsholdninger, andre synes tydeligt at bestræbe sig på en næsten farveløs fremlæggelse. Der er megen interessant læsning deri: noget, man må forholde sig kritisk til – andet, man pludselig kommer til at se ud fra en ny synsvinkel, – noget, hvortil man siger, at det i nogen grad må være personligt farvet. I nogle sættes der masser af spørgsmålstejn, i andre overhovedet ingen. Man skal ikke forvente ved læsningen at få at vide, hvordan dele af en kommende folkeskole-reform så skal se ud. De 25 rapporters indhold vil forhåbentlig af de ansvarlige politikere blev vurderet og gennemtænkt, inden den ventede lovreform kommer.

5.836 sider blev det til. Det er en ret så anselig stabel. Fra udviklingsrådets side havde man derfor planlagt en samlende rapport som afslutning, hvilket dog nok kom bag på undervisningsministeren, der allerede havde udarbejdet et forslag til ændring af folkeskoleloven. Da han sjældent er i bekneb for at finde på friske betegnelser, omtalte han den straks som »drøvtyggerrapporten«. Dens korrekte navn er: »Folkeskolen. Visioner og konsekvenser«.

Den udsendtes den 24. april 1992 og er absolut læservenlig og læseværdig. Den er som sådan en fornem indgang til de 25 mere specialiserede rapporter. I den stilles masser af vurderinger og klar viden til rådighed for læseren, og der peges på styrker og svagheder i den danske folkeskole.

Spændende er det så, om den samlede, enorme indsats fra læreres og forskeres side bliver brugt efter hensigten: at skabe et erfarings- og videngrundlag for en reform af folkeskoleloven – eller om det i udstrakt grad bliver politiske ideologier, der danner grundlaget. Det er allerede nævnt, at undervisningsministeren faktisk havde fremsat sit lovforslag, inden »Folkeskolen. Visioner og konsekvenser« overhovedet forelå. Om dette forslags skæbne kan læses i næste afsnit.

I sig selv er »drøvtyggerrapporten« (eller de 25 øvrige) ikke eksakte forslag til elementer i kommende lovændringer. Derimod fremsatte udviklingsrådets formand, skoledirektør Birgit Darr, på et pressemøde i maj 1992 på et enigt råds vegne en uddannelsespolitisk udtalelse. Heri formuleredes i passende brede vendinger en række anbefalinger til Folketingets videre arbejde med at skabe en reform af folkeskoleloven.⁶

Ny folkeskolelov?

I samlingen 1991-92 måtte Folketinget behandle hele 5 sager, der klart drejede sig om en kommende reform af folkeskoleloven. Under alle de pågældende debatter fremgik det faktisk klart, at en ny folkeskolelov tidligst ville kunne være en kendsgerning i løbet af efteråret 1992. Forinden skal der diskuteres, samtales og forhandles – i Folketinget og på konferencer m.v. for medlemmerne m.fl. Det fremgik tydeligt, at den kommende lovændring oplevedes som en særdeles væsentlig handling.

De fem sager var:

1. Forespørgsel: »Vil ministeren tage skridt til at ændre folkeskolens afsluttende prøver, så disse bliver et reelt udtryk for den enkelte elevs udbytte af undervisningen i folkeskolens fag?« (fremsat af Jette Pors, CD).

I Folketingets møde den 14. november 1991 begrundede Jette Pors (CD) forslaget med, at prøvesystemet i folkeskolens afgangsklasser var for diffust: der var 2 undervisningsniveauer i 9. kl., men kun 1 prøveniveau, og i 10. kl. kunne eleven vælge at gentage 9.-klasseprøven eller at gå op til den udvidede afgangsprøve. Hun fandt, at prøveformerne i det hele taget var så »grynede«, at ingen kunne forstå meningen.

Den efterfølgende debat gav udtryk for et bredt ønske om fornyelse af karakter- og prøvesystemet, men ikke ud fra samme grundholdning. Det vedtoges, at der hurtigt skulle afholdes en konference om evalueringsformer på baggrund af forskning og udviklingsarbejde.⁷

2. Beslutningsforslag: »Om opfølgning af udviklingsprogrammet for folkeskolen og skolen som lokalt kulturcenter« (fremsat af Ole Vig Jensen, RV).

Dette forslag behandledes sammen med:

3. Beslutningsforslag: »Om et program for videreudvikling og internationalisering af folkeskolen« (fremsat af Hanne Thanning Jacobsen, SF, m.fl.).

Førstebehandlingen fandt sted den 22. januar 1992.⁸

Undervisningsminister Bertel Haarder accepterede, at det ville være en god idé at skabe lovhjemmel til, at kulturcenterforsøgene kunne fortsætte under en ny folkeskolelov. Han var tillige enig i, at en skole skulle have mulighed for at opdele undervisningsstoffet i bredere fagområder (tværfaglig undervisning). Han var også enig med SF om, at der via lov skulle indføres, hvad man kunne kalde et videreudviklingsråd for folkeskolen, men han var ikke sikker på, at der skulle eksperter og forskere med i det. De, der står for det praktiske, bør måske ikke også sidde og træffe afgørelser vedrørende det indholdsmæssige! Han appellerede til fælles ydmyghed om målet: at skabe fremtidens skole.

Pernille Forchammer (S) understregede, at man skulle afvente beskrivelsen af de ca. 8.000 forsøg og på det grundlag arbejde med en virkelig reform af folkeskoleloven for øje. Hun fastholdt, at indhold og organisering af undervisningen skulle være sammenlignelig fra skole til skole, så at man fortsat kunne tale om *en* folkeskoleuddannelse. Hun støttede ideen om, at undervisningen skulle foreslås samlet i bredere

fagområder – ellers ville folkeskolen bl.a. ikke kunne rumme de mange nye områder, der trænger sig på: miljø, teknologi, EF, medier m.v.

Eva Møller (KF) ønskede kontakten til det omgivende samfund styrket. Hun understregede, at klasselærerfunktionen var et af den danske folkeskoles bedste særpræg.

Lysholm Christensen (KRF) var skeptisk over for tanken om bredere fagområder og så hellere, at man gik den modsatte vej. Han kunne ellers stort set tilslutte sig tanker i de to forslag.

Ole Vig Jensen (RV) sagde med henvisning til en bemærkning fra undervisningsministeren, at formålet med klassens time nok ikke var helt opfyldt, men ideerne og intentionerne bag indførelsen af den var jo stadig gældende. Han mente, at klassens time skulle fjernes i sin nuværende form, men tiden dertil skulle bevares i tilknytning til en styrket klasselærerfunktion.

Debatten gav stort set forventninger om et godt samarbejde om den kommende lovreform.

4. Beslutningsforslag: »Om nedsættelse af en folkeskolekommission« (fremsat af Pernille Forchhammer, S, m.fl.).

Førstebehandlingen fandt sted i Folketingets møde den 27. februar 1992.⁹

Undervisningsminister Bertel Haarder fandt ikke, at det kunne være nødvendigt at nedsætte en kommission for at sikre Folketinget en grundig debat og et sikkert beslutningsgrundlag for vedtagelsen af en reform af folkeskoleloven. Debatten var jo allerede godt i gang.

Helle Degn (S) sagde bl.a., at ministerens udspil dagen før (om lovforslaget, se nr. 5) havde været skuffende. Hun ønskede med beslutningsforslaget at samle udviklingsrådets arbejde op. Der var meget, der trængte til en grundig viderebehandling, inden en ny lov kunne vedtages.

Den gennemgående holdning i Folketinget var imidlertid, at der ikke skulle bruges tid på et kommissionsarbejde. Når nu yderligere den sammenfattende rapport (»drøvtyggerrapporten«) udkom, så ville der være materiale nok til en vurdering og stillingtagen.

5. Lovforslag: »Forslag til lov om folkeskolen« (fremsat af undervisningsminister Bertel Haarder, V).

Undervisningsministeren fremlagde sig forslag i Folketinget den 26. februar 1992.¹⁰ Væsentlige ændringer i forhold til den gældende lov er:

- a. plukændringer af formålsparagraffen,
- b. yderligere beføjelser og ansvar til den enkelte skole,
- c. muligheder for aktivitetssamarbejde mellem en skole og dens lokalsamfund (kulturcentertanken),
- d. 4/6/8-modellen for fremmedsprog: engelsk som obligatorisk fag fra 4. kl., tysk som obligatorisk tilbud fra 6. kl. og fransk som evt. valgfag fra 8. kl. (*kan* dog tilbydes fra 6. kl.),

- e. i nogle fag på 8.-10. klassetrin skal eleverne vælge mellem 2 undervisningsmål (niveauer) og kan efterfølgende vælge at indstille sig til enten folkeskolens afgangsprøve eller folkeskolens udvidede afgangsprøve efter såvel 9. som 10. kl.,
- f. mulighed for at benytte karakterer i alle fag på 8.-10. klassetrin og ikke – som nu – blot i prøvefagene,
- g. en kommunalbestyrelse skal fremover have afskedigelsesretten vedr. såvel ledere som lærere, og
- h. nedsættelse af et permanent folkeskoleråd som rådgivende for ministeren.

Forslagets første behandling fandt sted den 12. marts 1992.¹¹

Allerede på daværende tidspunkt var det nok en kendsgerning for alle interesserede, at en lov ikke ville kunne nå at blive vedtaget i folketingssamlingen 1991-92. Det enorme materiale fra udviklingsrådet krævede forberedelsestid, og partiernes meninger og ønsker var for forskellige. Det satte sig spor i en henholdende debat.

Pernille Forchhammer (S) forsøgte i hovedtræk at redegøre for forskellen mellem ministerens forslag og Socialdemokratiets tanker. Hun sagde bl.a.: »Hvis ministeren mener, at dette forslag imødekommer vores ønsker om f.eks. anden evaluering, bredere fagområder, international og teknologisk dimension og undervisning, så er jeg glad for, at lovforslaget kun er en prøveballon (!), og at vi får chancen igen til oktober med et nyt forslag udarbejdet på baggrund af forårets og sommerens drøftelser. For det er klart, at ministeren ikke har lyttet til de signaler, Socialdemokratiet er kommet med.« Hun sluttede med at sige, at det var nødvendigt at få talt sammen og at få afklaret nogle af begreberne, hvis der skulle sikres en fremadrettet, tidssvarende og forbedret folkeskole på et stabilt og bredt politisk flertal.

Eva Møller (KF) mindede om, at hendes parti i sin tid ikke kunne stemme for den nugældende folkeskolelov, men hun mente, at det eksisterende lovforslag var så klar en forbedring, at Det Konservative Folkeparti kunne støtte det.

Også Anders Mølgaard (V) kunne på sit partis vegne støtte forslaget. Han nævnte bl.a., at man i Venstre mente, at de unge skulle tages alvorligt, og derfor var han positiv over for den øgede adgang til at give karakterer i flere fag i de ældste klasser.

Hanne Thanning Jacobsen (SF) fandt, at ændringerne i formålsparagraffen var en meget stor diskussion værd i det kommende arbejde. Hun kunne bl.a. ikke acceptere, at »elevernes alsidige udvikling« var erstattet af »den enkelte elevs personlige udvikling«, eller at »åndsfrihed« var erstattet af »frihed«. Hun fandt i øvrigt, at klassens time var væsentlig, og at undervisningen burde organiseres i bredere sammenhænge.

Køpke Christensen (FP) gav udtryk for, at forslaget tilsyneladende – omend langsomt – bevægede sig i den rigtige retning, hvor brugerne bliver sat i centrum. Fremskridtspartiet havde dog gerne set, at ministeren i højere grad havde kigget på rammevilkårene: hvordan skolen skal styres og finansieres. Skolens problemer var ikke et resultat af manglende ressourcer – tværtimod, men markedskræfterne var sat ud af spillet på skoleområdet. Han ønskede frit skolevalg og finansiering afhængig af antal elever.

Jette Pors (CD) kunne til gengæld ikke lide, at ministeren helt bevidst i lovforslaget søgte at fremelske forskelligheden mellem skolerne, og hun spurgte, om det virkelig var meningen, at folkeskolen skulle gøres til 2.000 friskoler. Hun ønskede i

øvrigt, at der kom bestemmelser om skolebiblioteker med i loven – de hørte naturligt hjemme der.

Ole Vig Jensen (RV) frygtede, at forslaget genindførte sorteringsskolen. Det ville være en uafviselig følge af niveaudelingen og af eksamens- og prøveforløbet, kombineret med det eksisterende karaktersystem.

Lysholm Christensen (KRF) kunne ikke se, at enhedsskolen ville blive smadret med det foreliggende forslag. Han gav klart udtryk for, at det for Kristeligt Folkeparti kunne blive et kardinalpunkt at få ændret i formålsparagraffen. Det, der stod der, var såmænd godt nok, men der skulle tilføjes en forpligtelse til formidling af kristne kulturværdier. Det måtte være slut med den værdineutrale skole.

Undervisningsminister Bertel Haarder oplevede debatten som et udtryk for behov og ønsker om at få talt grundigt sammen, inden man skred til endelig stillingtagen. Han bemærkede: »... Jeg oplever tværtimod en debat, der helt i folkestyrets ånd og i overensstemmelse med Folketingets forretningsorden handler om de overordnede retningslinjer, og hvor partierne minsandten stik mod, hvad der er almindeligt, koncentrerer sig om, hvad man mener er vigtigt, – hvad man selv vil, – i stedet for at hakke og pille i små detaljer i regeringens forslag.«

Sådan kunne det så også tolkes, men *et* er sikkert: der fornemmedes behov for tid, samtaler og afklaring.

Måske kommer der et helt nyt lovforslag ud af sommerens kontakter og overvejelser, og det ville vel egentlig heller ikke være noget dårligt resultat – hvem ved?

Vinterens og forårets debat uden for Folketinget har vedrørende undervisningsministerens lovforslag især drejet sig om:

- ændringer i formålsparagraffen: er de nye ord og formålsbeskrivelser bedre eller dårligere end de hidtidige?¹²
- 4/6/8-modellen i sprog: en frygt for, at fransk glider helt ud, og at forslaget i hvert fald er et brud med tanker bag gymnasireformen,¹³ og
- det øgede antal prøveniveauer efter 9. kl. og frygt for et stigende antal karakterer i øvrigt.¹⁴

Det er helt åbenbart 3 ømme emner, og et 4. kan vel føjes til: tværfaglighed kontra opstramning af de traditionelle fag. I et par af udviklingsrådets rapporter vurderes forsøg med tværfaglig undervisning i perioder («Helhedsskolen» og »Praksis på tværs«), og netop i denne forsommer er hæfte nr. 17 i KUP-serien udkommet. Det bærer titlen »Fag og kvalitet i folkeskolen«. Det er i sine vurderinger ikke ubetinget på linje med de 2 nævnte rapporter.

Lov om uddannelse af lærere til folkeskolen

I sommeren 1987 nedsatte undervisningsminister Bertel Haarder efter Folketingets ønske et udvalg til forberedelse af ændringer i læreruddannelsen.¹⁵

Det afgav sin betænkning i juni 1990,¹⁶ og heri stilles bl.a. følgende »overordnede« forslag:

- læreruddannelsen skal fortsat være 4-årig og give kompetence til hele skoleforløbet (enhedslæreruddannelse),

- det enkelte seminarium skal have større beføjelser til at tilrettelægge indhold og form,
- det faglige niveau skal styrkes ved, at de studerende som hidtil skal have 2 linjefag, men med højere timetal, og
- det voksenpædagogiske kursus skal udvides på grund af den større betydning, som voksenundervisning vil få i fremtiden.

I løbet af efteråret 1990 lod undervisningsministeren så sit lovforslag udarbejde. Dette fulgte (naturligvis) ikke udvalgets betænkning på alle områder, men dog i hovedtræk.

I de almindelige bemærkninger til lovforslaget skrev ministeren bl.a.:

- bestemmelser om uddannelsens struktur og indhold følger i alt væsentligt betænkningen,
- bestemmelserne om selve uddannelsen er mindre detaljeret end i gældende lov. Ministeren kan fastsætte generelle bestemmelser om prøver og anden bedømmelse,
- gældende bestemmelser om et lovfæstet seminarieråd opretholdes ikke,
- der gives rektorerne klare lederbeføjelser,
- der etableres bestyrelser med betydelig kompetence,
- gældende bestemmelser om lærerråd og studerendes råd erstattes af mere fleksible bestemmelser om lokal rådgivning,
- hidtidige bestemmelser om øvelsesskoler forenkles (der skal ikke længere være en fast øvelsesskole knyttet til et seminarium), og
- seminarierne skal i højere grad inddrages i efter- og videreuddannelse af folkeskolelærere.

Undervisningsministeren fremsatte sit »Forslag til lov om uddannelse af lærere til folkeskolen« i Folketinget den 30. januar 1991, og 1. behandling fandt sted den 7. februar 1991.¹⁷

Pernille Forchhammer (S) fandt det uacceptabelt, at der ikke klart var formuleret nogle demokratiske rettigheder for medarbejdergrupperne og de studerende, og hun sagde, at Socialdemokratiet ønskede, at Seminarierådet skulle bibeholdes i en eller anden form. Det var nødvendigt med et centralt organ til at diskutere udvikling og til at rådgive ministeren. Hun var ikke tilfreds med liberaliseringen af praktikken, men ønskede stadig, at begrebet øvelsesskoler skulle bibeholdes. Hun nævnte, at de foreslåede suppleringskurser i linjefag nok var en god idé, men vel egentlig overflødige. Hun kunne meddele, at partiet til sin tid ville prøve at præge de komende bekendtgørelser og dermed indholdsprioriteringen.

Eva Møller (KF) var tilfreds med forslaget som helhed og også med den større fleksibilitet og frihed, der ville ligge i tilrettelæggelsen af praktikken.

Anders Mølgaard (V) kunne gå ind for forslaget i sin helhed.

Hanne Thanning Jacobsen (SF) kritiserede ministeren for at overlade de helt afgørende bestemmelser om indhold, regler og eksamensformer til sig selv. Hun fandt, at der i det hele taget var for mange ministerbeføjelser i forslaget, og at de reelt betyngede, at der ville være mulighed for en central styring, der kunne sætte uddannelsen år tilbage. Hun mindede ministeren om SFs holdning til styrelse af uddannelses-

institutioner og betonedede, at netop i læreruddannelsen ville det være afgørende vigtigt, at de studerende som en del af deres kvalificering var aktive i beslutningsprocesserne.

Køpke Christensen (FP) konstaterede, at forslaget om ændring af læreruddannelsen ikke var nogen revolution, og han kunne derfor ikke have store indvendinger.

Jette Pors (CD) kunne udmærket acceptere, at der ikke længere skulle sættes på faste øvelsesskoler, og hun havde endda gerne set, at gamle tiders krav om et halvt år »på græs« blev genindført.

Ole Vig Jensen (RV) kunne også støtte forslaget, som han ikke kunne betegne som nogen egentlig reform, men dog som en række forbedringer af principiel og praktisk art. Han ønskede, at man i uddannelsesudvalget skulle se lidt nærmere på de praktisk-musiske fag for om muligt at styrke dem, da de jo havde det vanskeligt i folkeskolen. Også han var tilhænger af den smidigere praktikordning, der var foreslået. På sit partis vegne måtte han sige, at når man kendte resultatet af det forsøgs- og udviklingsarbejde, der var i gang i folkeskolen, og derefter fik gennemført en reform af folkeskoleloven, så kunne der nemt vise sig behov for en egentlig, mere gennemgribende reform af læreruddannelsen.

Lysholm Christensen (KRF) var ikke sikker på, at det i det hele taget var nødvendigt med denne store lovændring. Han mindede om, at Folketinget i 1985 ønskede et udvalgsarbejde iværksat med henblik på en gennemgribende ændring af læreruddannelsesloven. Det ønske kunne ikke siges at være opfyldt med det foreliggende forslag, – der var ikke noget særlig gennemgribende i det. Han ville egentlig ikke tro, at loven ville få nogen lang levetid. Han mente, at der manglede en international dimension i den, en mulighed for at afvikle en del af studiet i udlandet f.eks.

Undervisningsminister Bertel Haarder var ikke enig i vurderingerne af, om det var en stor eller lille milepæl, der blev sat, eller om der snart måtte komme en større ændring. I modsætning til Lysholm Christensen ville han tro, at loven ville kunne holde i en snes år eller længere, for de nævnte fremtidsønsker om international kontakt kunne meget nemt rummes inden for dens rammer. Han mente også, at loven var så rummelig, at faglige problemer eller ønsker, som flere ordførere havde givet udtryk for, kunne klares. Hvis blot de faglige mål, der var stillet op i diverse fagbekendtgørelser, blev nået, var der jo næsten ingen ende på, hvor meget der kunne samarbejdes og integreres. Til Pernille Forchhammers bemærkning om, at suppleringskurser i linjefag vel egentlig var overflødige, mindede han om de øgede valgmuligheder både i gymnasiet og i HF. Det betød, at linjefagsstuderende kunne have vidt forskellige forudsætninger. Så vendte han sig til de angreb, der var rejst vedrørende ministerbemyndigelser, og han foreslog, at der blev lavet en studiekreds til at bryde nye veje for begrænsning af bemyndigelser. Han var vokset op i en højskoletradition og ville helst, at der slet ikke var nogle regler. Hvad angik praktikordningen var han helt åben over for ordninger som et halvt år »på græs«, føllordninger, og hvad man ellers kunne finde på – det emne skulle dyrkes i den kommende tid. Han erklærede som afslutning, at han var enig i adskillige af indvendingerne, og at han ville være særdeles åben i de kommende forhandlinger, men det ville faktisk blive svært at finde på noget bedre.

Lovforslaget fik sin 2. behandling i Folketinget den 27. maj 1991.¹⁸

Pernille Forchhammer (S) udtrykte glæde over, at det var lykkedes at få gennemført forbedringer. Således ville medarbejdere og studerende nu få ret til at danne deres egne råd uanset en bestyrelses holdning, og de to råd var sikret plads som tilfornordnede i bestyrelserne. Det var også godt, at der skulle være et Seminarieråd som rådgivende for ministeren om alle lovens forhold, og som havde til hovedformål at sikre, at der fortsat ville være tale om *en* læreruddannelse. Hun fandt, at der var fundet fornuftige løsninger på mange spørgsmål.

Også Hanne Thanning Jacobsen (SF) kunne glæde sig over, at loven nu ville kunne vedtages i fuld enighed.

Jette Pors (CD) var tilfreds med, at ministeren også fremover ville have det overordnede ansvar for fastsættelse af de faglige mål.

Ole Vig Jensen (RV) konstaterede, at lovforslaget var forbedret på en række punkter, og ville støtte det videre frem.

Undervisningsminister Bertel Haarder sagde om praktikken, at han fandt, at Folketinget var landet et fornuftigt sted. Et flertal har ønsket, at ministeren skal overveje mulighederne for at styrke den og herunder evt. indføre et element af lønnet praktik i en eller anden form.

Tredie behandling fandt sted den 31. maj 1991, hvor det endelige forslag vedtoges enstemmigt.

Det skal nævnes, at den detaljerede »Bekendtgørelse om uddannelse af lærere til folkeskolen« kom den 15. april 1992, men i tiden forinden var der nogen politisk uro, fordi især Socialdemokratiet og Socialistisk Folkeparti med henvisning til forliget ved lovens vedtagelse måtte forlange, at der i bekendtgørelsen klart sikredes de studerende ret til at være medbestemmende ved undervisningens organisation, indhold og tilrettelæggelse. Det blev imødekommet.

Nævnes kan også, at arbejdet med reformen har medført nogen debat i faglige kredse om, at læreruddannelsesloven burde have afventet denne reform, eller i hvert fald efterfølgende måtte tilpasses. Det ville måske være heldigt, at en læreruddannelseslov kom umiddelbart efter en omfattende folkeskolereform. På den anden side: loven synes ret smidig i sin indholdsformulering, og via ministerbeføjelserne skulle den kunne række vidt.

Lov om uddannelse af pædagoger

Næsten samtidig med, at behandlingen af forslag til lov om læreruddannelse fandt sted i Folketinget, behandledes også forslag til lov om uddannelse af pædagoger. Der var også i betydelig grad sammenfald mellem væsentlige standpunkter: styrelsesregler og ministerbeføjelser.

I februar 1990 havde undervisningsministeren nedsat et udvalg, der skulle udarbejde forslag til en fremtidig struktur for en fælles pædagoguddannelse. Baggrunden var et konstateret behov for øget fleksibilitet og omstillingsparathed hos den pædagogiske arbejdskraft – et behov, der bl.a. skyldtes de mange ændringer og nye struk-

turer, der i disse år skabes i de offentlige forvaltningsområder. Udvalget havde i enighed afgivet betænkning i november samme år.¹⁹

Undervisningsminister Bertel Haarder fulgte betænkningen op og fremsatte sit lovforslag i Folketinget den 6. marts 1991.²⁰

Han fremhævede ved den lejlighed bl.a., at forslaget:

- skulle gøre de studerende kvalificerede til at varetage pædagogiske arbejdsopgaver på tværs af foranstaltningsformer og institutionstyper,
- forlængede uddannelsen med $\frac{1}{2}$ år til $3\frac{1}{2}$ år,
- medførte, at hovedparten af praktikken blev lønnet praktik,
- medførte nedsættelse af råd, der repræsenterede medarbejdere og studerende, og som skulle være rådgivende for seminariets ledelse, og
- gav en årlig besparelse på 50 mio. kr., fordi øvelsespraktik med SU ville blive omlagt til lønnet praktik.

Forslagets 1. behandling i Folketinget fandt sted den 14. marts 1991.²¹

Elsie Marie Mortensen (S) mente, at det skinnede klart igennem, at ministerens interesse i forslaget var besparelsen på 50 mio. kr. Socialdemokratiet ville dog kæmpe for at holde fast i de principielle uddannelsespolitiske perspektiver. Hun var enig i tanken om at sammenlægge de 3 pædagoguddannelser til en fælles uddannelse, fordi det ville give øget fleksibilitet og omstillingsparathed. Hun hævdede, at den styringsmæssige del led under den sædvanlige skavank: de demokratiske indflydelseskanaler for medarbejdere og studerende var for svagt formulerede.

John Vinther (KF) fandt det meget positivt, at det var lykkedes at forlænge uddannelsen med $\frac{1}{2}$ år. Væsentligt for ham var det, at 3 uddannelser nu kunne lægges sammen til 1 – det kunne hindre blindgyder.

Anders Mølgaard (V) fandt, at det var et gode, at forslaget åbnede mulighed for at tilrettelægge særlige uddannelsesstilbud til de mange medhjælpere, der havde stor praktisk erfaring, men ingen pædagogisk uddannelse.

Hanne Thanning Jacobsen (SF) håbede, at Folketinget snarest ville gøre noget ved det problem, at $\frac{2}{3}$ af dem, der arbejdede på børneområdet, var uden uddannelse. Hun havde betænkeligheder med hensyn til sammensætningen af de regionale praktikpladsudvalg – hvorfor var seminarierne ikke med, og hvordan sikredes det nødvendige antal praktikpladser, når der skulle spares i kommunerne? Heller ikke hun var tilfreds med styrelsesreglerne, som var ministerens sædvanlige model: en stærk bestyrelse på bekostning af medarbejdere og studerende. Hun var utryk ved de mange bestemmelser om ministerbemyndigelser og beklagede i den forbindelse nedlæggelsen af Seminarierådet.

Niels Højland (FP) fandt lejlighed til at understrege, at børnepasningsområdet i første række var forældrenes, men han ville dog se positivt på forslaget.

Jette Pors (CD) mente, at forslaget ville give uddannelserne et kvalificeret løft og være til gavn for brugerne af den pædagogiske arbejdskraft, og hun fandt det helt i orden med den forlængede studietid. Hun håbede på en fornuftig løsning for de mange ikke-uddannede pædagogmedhjælpere, og hun fandt det i orden, at seminarierne blev centralt placerede i efter- og videreuddannelse.

Ole Vig Jensen (RV) udtrykte også glæde over samlingen af børnehave-, fritids- og socialpædagoguddannelserne til en fælles uddannelse. Det ville kunne fremme omstillingsbestræbelserne inden for de kommunale sektorer. Han påpegede det gode i, at forslaget lagde op til meritoverførsel til gavn for mennesker, som har erfaringer og andre kvalifikationer, men ikke den formelle uddannelse.

Lysholm Christensen (KRF) ønskede personligt, at forældre kunne få reel valgfrihed med hensyn til, om de ønskede, at børnene blev passet hjemme eller på institution, men han understregede, at pædagoger udførte et yderst betydningsfuldt arbejde. Han fandt, at den lønnede praktik i princippet var rigtig, men den burde ikke få til følge, at der kunne afskediges fast personale. Også han ønskede, at der blev skaffet en uddannelse til de mange pædagogmedhjælpere.

Undervisningsminister Bertel Haarder understregede, at betænkningen, der var afgivet i enighed, næsten var som en bibel for ham, for den sikrede sammenhængen i alle forbedringerne, og han kunne derfor love, at han ikke som minister ville gå og lave om på noget bagefter.

Forslagets 2. behandling fandt sted den 24. maj 1991.²²

Frank Jensen (S) syntes, at man nu på værdig vis havde fået drøftet de uddannelsesmæssige perspektiver og derved opnået væsentlige ændringer. Der var nu enighed om, at medarbejderne og de studerende på et seminarium skulle nedsætte hver sit råd, og at der skulle nedsættes et landsdækkende seminarieråd.

Ved 3. behandling den 27. maj 1991 vedtoges det ændrede forslag enstemmigt.

Det skal nævnes, at Hanne Thanning Jacobsen fik sit ønske fra 1. behandling opfyldt: seminariernes rektorer er blevet tilfornordnede de regionale praktikpladsudvalg.

Blandet gods

Skolemuseum. I Folketinget stillede Qvist Jørgensen (S) den 18. december 1991 følgende spørgsmål til undervisningsministeren: »Vil ministeren overveje at arbejde på at oprette et dansk skolemuseum med permanente og vekslende udstillinger om den historiske udvikling i den danske folkeskole, dens pædagogik og fysiske rammer?«

Undervisningsminister Bertel Haarder fandt tanken spændende og ville give projektet sin fulde moralske støtte. Ministeriet kunne dog ikke afse midler dertil. Han ville dog gerne være med til, at der f.eks. af tipsmidlerne blev givet et mindre tilskud.

Friskoler og private grundskoler. Det skal kort nævnes, at undervisningsminister Bertel Haarder den 8. maj 1991 i Folketinget fremsatte forslag til ny lov om friskoler og private grundskoler.²³ Forslaget blev vedtaget få uger senere. Ændringerne vedrørte alene nye tilskudsregler, men samtidig samledes alle lovbestemmelser om frie grundskoler i en lov.

Noter:

1. »Weekendavisen«, nr. 26, 1991.
2. »Politiken«, 4. juni 1992.
3. »Uddannelse«, nr. 1, Undervisningsministeriet 1991.
4. Se »Uddannelseshistorie 1987«, p. 164-170, Selskabet for Dansk Skolehistorie.
5. Se »Uddannelseshistorie 1988«, p. 111-113, Selskabet for Dansk Skolehistorie.
6. »Folkeskolen«, nr. 23, 1992.
7. »Fortryk af Folketingets forhandlinger, 1991-92«, sp. 1982-2026.
8. »Fortryk af Folketingets forhandlinger, 1991-92«, sp. 5521-5552.
9. »Fortryk af Folketingets forhandlinger, 1991-92«, sp. 7216-7237.
10. »Fortryk af Folketingets forhandlinger, 1991-92«, sp. 2693-2695.
11. »Fortryk af Folketingets forhandlinger, 1991-92«, sp. 7695-7742).
12. »Folkeskolen«, nr. 1, 1992.
13. »Politiken«, den 17. januar 1992.
14. »Folkeskolen«, nr. 10, 1992.
15. Se »Uddannelseshistorie 1988«, p. 119-120, Selskabet for Dansk Skolehistorie.
16. Betænkning nr. 1199/1990: »En ny læreruddannelse«.
17. »Fortryk af Folketingets forhandlinger, 1990-91 (2. samling)«, sp. 1813-1833.
18. »Fortryk af Folketingets forhandlinger, 1990-91 (2. samling)«, sp. 6731-6739.
19. Betænkning nr. 1213/1990: »En Fælles Pædagoguddannelse«.
20. »Fortryk af Folketingets forhandlinger, 1990-91 (2. samling)«, sp. 2622-2624.
21. »Fortryk af Folketingets forhandlinger, 1990-91 (2. samling)«, sp. 3245-3264.
22. »Fortryk af Folketingets forhandlinger, 1990-91 (2. samling)«, sp. 6643-6650.
23. »Fortryk af Folketingets forhandlinger, 1990-91 (2. samling)«, sp. 5835-5837.